

MAHALLANI RIVOJLANTIRISH - BARQAROR JAMIYAT SARI MUHIM QADAM

Kenjaboyev Abdusalim Erkaboyevich

TerDU prof. v.b.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19425663>

Annotatsiya. Ushbu maqolada, mahallani rivojlantirish barqaror jamiyat sari muhim qadamligi haqida fikr va mulohazalar yuritiladi. Mahalla fuqarolar o'rtasida ishonch muhitini shakllantirib, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, mahallani rivojlantirish orqali barqaror jamiyatni shakllantirishning asosiy omillari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: mahalla, barqaror jamiyat, ijtimoiy institut, fuqarolik jamiyati, mahalliy boshqaruv, ijtimoiy hamkorlik, rivojlanish strategiyasi.

Kirish. Hozirgi globallashuv sharoitida jamiyat barqarorligini ta'minlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Har qanday davlatning barqaror rivojlanishi, avvalo, uning ichki ijtimoiy tizimlari mustahkamligiga bog'liq. Shu nuqtai nazardan, mahalla instituti jamiyatning eng muhim bo'g'inlaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Mahalla nafaqat hududiy birlik, balki ijtimoiy munosabatlar, qadriyatlar va o'zaro hamkorlikning markazi hisoblanadi.

Mahallani rivojlantirish orqali fuqarolarning ijtimoiy faolligini oshirish, kambag'allikni kamaytirish, bandlikni ta'minlash va ijtimoiy muammolarni joyida hal etish imkoniyati yaratiladi.

Shu sababli, mahalla institutini mustahkamlash barqaror jamiyat sari muhim qadamlardan biri hisoblanadi. Mahalla qadimdan o'zbek jamiyatining asosiy ijtimoiy institutlaridan biri bo'lib kelgan. U aholining kundalik hayotida muhim o'rin egallab, o'zaro yordam, birdamlik va hamjihatlik tamoyillarini mustahkamlaydi. Mahalla orqali fuqarolar o'z muammolarini jamoaviy tarzda hal qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Mahallaning ijtimoiy ahamiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- aholining ijtimoiy himoyasini ta'minlash;
- ehtiyojmand qatlamlarni qo'llab-quvvatlash;
- yoshlar tarbiyasida faol ishtirok etish;
- ijtimoiy nizolarni oldini olish va hal etish.

Mahallani rivojlantirish faqat ijtimoiy emas, balki iqtisodiy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, aholi bandligini ta'minlash, kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish mahalla darajasida amalga oshirilganda samaraliroq natija beradi. Mahallada iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash uchun quyidagi yo'nalishlar muhim hisoblanadi:

• Kichik biznesni qo'llab-quvvatlash. Mahalla hududida hunarmandchilik, xizmat ko'rsatish va oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish orqali yangi ish o'rinlari yaratiladi.

• Kasb-hunar o'rgatish. Aholini, ayniqsa yoshlarni zamonaviy kasblarga o'qitish orqali ularning iqtisodiy faolligi oshiriladi.

• Moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatini kengaytirish. Imtiyozli kreditlar va grantlar orqali mahalla aholisi qo'llab-quvvatlanadi.

Natijada, mahallaning iqtisodiy mustaqilligi ortadi va bu jamiyatning umumiy barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Mahalla institutining jamiyatdagi o'zni va uni rivojlantirish masalalari bo'yicha qator xalqaro hamda O'zbekiston Respublikasiga oid ilmiy va normativ manbalardan foydalanildi.

Xususan, O'zbekiston Respublikasining "Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari to'g'risida"gi Qonuni mahalla faoliyatining huquqiy asoslarini belgilab beruvchi muhim manba bo'lib xizmat qildi, unda mahallaning vakolatlari, vazifalari va tashkil etish mexanizmlari aniq yoritilgan.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining mahalla institutini yanada rivojlantirishga qaratilgan farmon va qarorlari, xususan mahallabay ishlash tizimini joriy etish, aholi bandligini ta'minlash va kambag'allikni qisqartirishga oid hujjatlar muhim metodologik asos sifatida qo'llaniladi.

Mahallaning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishdagi o'rnini tahlil qilishda O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari, aholi bandligi, daromadlari va ijtimoiy himoya ko'rsatkichlari haqidagi rasmiy statistik materiallari o'rganib chiqildi.

Xalqaro tajribani o'rganishda Birlashgan Millatlar Tashkilotining barqaror rivojlanish maqsadlari doirasidagi hisobotlari muhim ahamiyat kasb etmoqda, unda mahalliy hamjamiyatlarni qo'llab-quvvatlash barqaror rivojlanishning asosiy omillaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Shuningdek, jahon bankining kambag'allikni qisqartirish va mahalliy boshqaruv samaradorligini oshirishga oid tadqiqotlari, mahalla darajasida iqtisodiy faollikni oshirish orqali umumiy iqtisodiy barqarorlikka erishish mumkinligini ko'rsatadi.

BMT taraqqiyot dasturi hisobotlarida esa jamoaviy boshqaruv va fuqarolik ishtirokini kuchaytirish orqali ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash mexanizmlari keng yoritilgan. Bundan tashqari, xalqaro ilmiy maqolalar va tadqiqotlarda mahalliy hamjamiyatlar rivoji, ijtimoiy kapital va ishonch muhitining jamiyat taraqqiyotiga ta'siri masalalari tahlil qilinib, ular mahalla institutini rivojlantirish zarurligini ilmiy jihatdan asoslab beradi. Mazkur manbalar asosida olib borilgan tahlillar mahallani rivojlantirish nafaqat ijtimoiy himoya va ma'naviy muhitni mustahkamlash, balki iqtisodiy o'sishni ta'minlash va barqaror jamiyat qurishda ham muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

Tashkilotning 2026–2029-yillarga mo'ljallangan strategik rejasi milliy va global harakatlarni barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uyg'unlashtirish, barqaror energiyadan foydalanishni kengaytirish, raqamli transformatsiya va iqlim o'zgarishiga moslashuvni kuchaytirishga qaratilgan. UNDP mamlakatlarga inqirozlarni bartaraf etishda, inklyuziv iqtisodiy o'sishni ta'minlashda va demokratik institutlarni mustahkamlashda ko'maklashadi. 2022–2024-yillar davomida tashkilot 132 ta davlatda aholining ko'p o'lchovli qashshoqlikdan chiqishiga yordam berdi, 816 milliondan ortiq saylovchining saylovlarda ishtirok etishini ta'minladi hamda qariyb 867 milliard AQSh dollari miqdoridagi moliyaviy resurslarni barqaror rivojlanish maqsadlariga yo'naltirishga ko'maklashdi.

Fuqarolar yig'inlari mahalla, qishloq yoki shaharcha darajasida faoliyat yurituvchi asosiy quyi bo'g'in hisoblanadi. Ular mahalliy masalalar bo'yicha qarorlar qabul qilish, davlat organlari oldida aholi manfaatlarini ifoda etish hamda ayrim ijtimoiy dasturlarni amalga oshirish vakolatiga ega. Shu orqali ular fuqarolar va davlat institutlari o'rtasida vositachi vazifasini bajaradi.

O'zbekistonda mahalla tizimning asosini tashkil etadi. Mahalla - an'anaviy qadriyatlar va zamonaviy fuqarolik tamoyillariga asoslangan o'ziga xos boshqaruv shaklidir.

U jamiyatda ijtimoiy birdamlikni mustahkamlash, jamoatchilik nazoratini kuchaytirish hamda mahalliy resurslarni markazlashmagan holda boshqarishni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, bu tizim mamlakatda fuqarolik jamiyatini rivojlantirish va aholining boshqaruv jarayonlaridagi ishtirokini kengaytirish siyosati bilan hamohangdir.

Mahalla aholi turmush darajasini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, kambag'allikni qisqartirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va tadbirkorlikni rivojlantirish mahalla darajasida samarali amalga oshiriladi. Mahallabay ishlash tizimi orqali har bir xonadonning muammolari o'rganilib, manzilli yordam ko'rsatilmoqda. Shuningdek, mahalla hududida kichik biznes va oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish orqali iqtisodiy faollik oshirilmoqda. Bu esa aholining daromadlarini ko'paytirib, umumiy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Mahalla jamiyatda ijtimoiy birdamlik va hamjihatlikni ta'minlovchi muhim institutdir. U orqali aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari qo'llab-quvvatlanadi, yoshlar tarbiyasi va ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish ishlari amalga oshiriladi. "Mahallani rivojlantirish yili" doirasida ayniqsa yoshlar bilan ishlash, ularni kasb-hunarga o'rgatish va ijtimoiy faolligini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu esa kelajakda jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, mahalla jamiyatning eng muhim ijtimoiy institutlaridan biri bo'lib, uning rivojlanishi barqaror jamiyat qurishning asosiy omillaridan hisoblanadi. Mahalla orqali aholining ijtimoiy himoyasi ta'minlanadi, iqtisodiy faollik oshadi va ma'naviy muhit mustahkamlanadi. Mahallani rivojlantirishga qaratilgan tizimli yondashuv, zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish va fuqarolarning faol ishtirokini ta'minlash orqali jamiyatning barqaror rivojlanishiga erishish mumkin. Shu bois, mahalla institutini yanada mustahkamlash davlat va jamiyat oldidagi ustuvor vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 16.02.2026 yildagi PF-22-son <https://lex.uz/uz/docs/-8050787>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4884-son Qarori. "Aholi muammolari bilan ishlash va mahalla tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" (03.12.2020). <https://lex.uz/docs/5142092>
3. Putnam, R. D. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. 1994 <https://press.princeton.edu/books/ebook/9781400820740/making-democracy-work-pdf>
4. <https://devedu.uz/2026-yil-mahallani-rivojlantirish-va-jamiyatni-yuksaltirish-yili/>
5. <https://zarnews.uz/uz/post/2026-yil-davlat-dasturi-fuqarolik-jamiyatini-rivojlantirishga-qaratilgan-muhim-hujjat>